

Biblioteka Uniwersytetu w Coimbrze

Renata Ciesielska-Kruczek

Biblioteka Instytutu Neofilologii – Sekcja Angielska
Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie

Streszczenie

Wspaniały księgozbiór Uniwersytetu w Coimbrze jest niewątpliwie skarbem portugalskiego dziedzictwa, nauki i kultury. Biblioteka Główna Uniwersytetu w Coimbrze jest największą i najbogatszą biblioteką uniwersytecką w całym portugalskojęzycznym świecie. Jej zbiory zlokalizowane są w dwóch budynkach: barokowym (Bibliotece Joanina) wybudowanym w 1782 roku oraz głównym oddanym w roku 1962. W artykule zaprezentowano krótką historię biblioteki, jej zbiory oraz ofertę elektronicznych źródeł informacji, takich jak bazy danych oraz zasoby cyfrowe. Opisano również trzy biblioteki wydziałowe Uniwersytetu oraz ich usługi dla użytkowników.

Słowa kluczowe

biblioteki uniwersyteckie, Biblioteka Joanina (Coimbra), Biblioteka Uniwersytetu w Coimbrze (Portugalia)

Uniwersytet w Coimbrze

Uniwersytet w Coimbrze jest najstarszą uczelnią wyższą w Portugalii założoną w 1290 roku jako Studium Generale przez króla Dionizego I. Początkowo uczelnia mieściła się w Lizbonie, jednak w wyniku konfliktu pomiędzy mieszkańcami miasta a środowiskiem akademickim przeniesiono ją w 1308 roku do Coimbrzy. Historyczne budynki uniwersyteckie usytuowane na wzgórzu w centralnej części miasta zostały wpisane w 2013 roku na listę światowego dziedzictwa UNESCO: "Coimbra to znakomity przykład współistnienia obszaru uniwersyteckiego ze specyficzną topografią miasta, ze szczególnym zwróceniem uwagi na kultywowanie uniwersyteckich tradycji i obrzędów, które zachowały się przez wieki" [1].

Uczelnia od siedmiu wieków jest centrum kształcenia elit politycznych, wybitnych pisarzy i naukowców. Obecnie oferuje naukę na ośmiu wydziałach: prawa, medycyny, nauk humanistycznych, nauk ścisłych, farmacji, ekonomii, psychologii i pedagogiki oraz wychowania fizycznego. Coimbra nazywana jest miastem studentów (*Cidade dos estudantes*), bowiem studiuje ich tu około 25 000, przy czym 10% stanowią obcokrajowcy z 70 krajów [2]. Na infrastrukturę Uniwersytetu składają się: pięć kampusów uczelnianych (każdy z wydziałową biblioteką), Biblioteka Główna z Biblioteką Joanina, ogród botaniczny, stadiony piłkarskie i inne obiekty sportowe, obserwatorium astronomiczne, wydawnictwo, prywatna kaplica, teatr oraz trzy muzea: Muzeum Nauki, Muzeum Akademickie i Muzeum Sztuki Sakralnej [3].

Zdj. 1. Coimbra. Fot. R. Ciesielska-Kruczek.

**Zdj. 2. Wieża uniwersytecka, a wokół niej budynki uniwersyteckie i biblioteczne.
Fot. R. Ciesielska-Kruczek.**

Historia księgozbioru uniwersyteckiego

Biblioteka Uniwersytetu w Coimbrze jest największą i najbogatszą biblioteką uniwersytecką nie tylko w Portugalii, ale i w całym portugalskojęzycznym świecie. Na blisko dwumilionowy księgozbiór składają się rękopisy, inkunabuły, mapy, czasopisma i książki, niektóre z nich o bezcennej wartości. Dużą część zbiorów zgromadzono dzięki darowiznom i spadkom. Pierwsza opisana darowizna pochodzi z 1508 roku. Był to dar w formie spadku "pięćdziesięciu ośmiu tomów z teologii, prawa i sztuk pięknych". Z kolei pierwszym znanym dokumentem poświadczającym istnienie biblioteki jest pismo opatrzone datą 12 lutego 1513 roku, nie opisujące jednak zbiorów, lecz problemy hydrauliczne zaistniałe w tym pomieszczeniu.

Na podstawie spisów inwentarzowych z lat 1513 i 1532 uzyskujemy informację o zgromadzonych ponad 120 tomach, które udostępniano braci studenckiej i profesorom przez cztery godziny dziennie. Pod koniec wieku XVI czas otwarcia biblioteki wydłużył się do sześciu godzin dziennie [4]. Warto tutaj również przytoczyć zamieszczoną w statucie z 1591 roku ciekawostkę dotyczącą bibliotekarza: "Osoba odpowiedzialna za bibliotekę i klucze do niej, powinna dobrze znać język łaciński, grecki i hebrajski, i posiadać wiedzę na temat książek, by mogła być pomocną w ich zamówieniu..." [5]. W XVIII wieku ogromne znaczenie dla biblioteki miała decyzja króla o budowie nowego gmachu, który oddany w 1782 roku olśniewa do dziś.

Wiek XX przynosi kolejne wielkie zmiany: w 1931 roku dbając o kompletność zbiorów podjęto decyzję o przekazywaniu do biblioteki uniwersyteckiej w Coimbrze egzemplarza obowiązkowego wszystkich publikacji książkowych i czasopism wydanych w Portugalii [6]. Konsekwencją powiększającego się księgozbioru była budowa drugiego gmachu biblioteki ukończonego w roku 1962, który mieści obecnie ponad milion woluminów i umożliwia dostęp do nowoczesnych technologii oraz wyodrębnienie kilku bibliotek wydziałowych.

Cymelia

Zadaniem biblioteki jest ochrona i zabezpieczenie niezwykle cennych zbiorów nie tylko dla współczesnej nauki, ale także dla przyszłych pokoleń. Wykorzystując w tym celu nowe technologie poprzez digitalizację tekstów oraz ich internetowe publikowanie zapewniono swobodny dostęp do bibliofilskich unikatów. Tworząc bibliotekę cyfrową umożliwiono szerszy dostęp dla naukowców i ogółu społeczeństwa do oryginalnych treści, najcenniejszych bibliotecznych skarbów. Kilka poniżej opisanych przykładów pozwoli czytelnikowi uzmysłwić sobie jak stare i rzadkie książki składają się na tę niezwykłą kolekcję:

Zdj. 3. Źródło: http://bibliotecajoaanina.uc.pt/en/obras_raras_en/la_biblia_sacros_libros.

Couplets to the Arms of the Portuguese Aristocracy. Rękopis (papier oprawny w skórę) wykonany w 1590 roku przez sędziego z Lizbony Dom João Ribeiro Gaio. Zawiera 452 rysunki herbów portugalskiej arystokracji oraz 71 heraldyczne wiersze. *Couplets* pochodzą z osobistej biblioteki wicehrabiego Trindade, a do Biblioteki Uniwersytetu w Coimbrze zostały włączone w 1972 roku.

Zdj. 4. Źródło:

http://bibliotecajoaanina.uc.pt/en/obras_raras_en/armorial_poetico.

Zdj. 5. Źródło:

http://bibliotecaioanina.uc.pt/en/obras_raras_en/biblia_s_latina

48-wersowa *Biblia łacińska* z 1462 roku, wydrukowana w Mainz, przez partnerów Gutenberga: Johanna Fusta and Petrusa Schoeffer. Należy do najpiękniejszych pierwszych drukowanych Biblii. Pierwsza książka w historii zachodniego druku, w której umieszczono datę, lokalizację i nazwę drukarni.

Tábuas dos roteiros da Índia de D. João de Castro.

Jedyny znany rękopis, który zawiera ilustrowane mapy podróży z czasów wielkich odkryć morskich Diu i Goi (1538–1539) w Indiach oraz po Morzu Czerwonym (1540). Inne kopie tego rękopisu (oryginał jest uważany za zaginiony) nie są kompletne, brak w nich niektórych ilustracji. *Tábuas* są wykonane w dużym formacie, z akwarelowymi ilustracjami przedstawiającymi porty, melizny, rdzenną ludność i egzotyczne zwierzęta.

Zdj. 6. Źródło:

http://entremargens.fis.uc.pt/entrelivros/bguc_tabuas.php

Biblioteki uniwersyteckie

Bogate zbiory Uniwersytetu zgromadzone są w dwóch budynkach Biblioteki Głównej oraz sieci kilkunastu specjalistycznych bibliotek wydziałowych.

Pierwszy gmach, **Bibliotekę Joanina** wybudowano w 1782 roku. Ta perła architektury barokowej została ofiarowana uczelni przez króla Jana V Wielkodusznego i właśnie fundatorowi zawdzięcza swoją nazwę. Wnętrze, na które składają się trzy pokoje o amfiladowym układzie, urządzone jest z niezwykłym przepychem. Ściany zabudowane są piętrowymi, drewnianymi regałami pełnymi drogocennych książek. Zbiór liczy 250 000 woluminów zgromadzonych od początku jej istnienia do końca XIX wieku, z zakresu prawa cywilnego i kanonicznego, filozofii i teologii oraz medycyny, geografii, historii, nauk humanistycznych. Choć zabytkowa biblioteka udostępniona jest dla zwiedzających, to jednak czytelnicy mogą korzystać z jej zbiorów. Cenne, zabytkowe pozycje udostępniane są bez ograniczeń dla badaczy w specjalnym gabinecie nowego budynku. Ciekawostką są mieszkające w bibliotece jej „nocni stróże” – nietoperze [7]!

Zdj. 7. Biblioteka Joanina w Coimbrze.
Fot. R. Ciesielska-Kruczek.

Zdj. 8. Wnętrze Biblioteki Joanina.
Fot. R. Ciesielska-Kruczek.

Biblioteka Joanina ma charakter zabytkowy, reprezentacyjny, natomiast wszystkie działania biblioteczne i obsługa czytelników umiejscowione są w **Bibliotece Głównej**. Jej zadania koncentrują się na zachowaniu, wzbogacaniu, ochronie zbiorów, upowszechnianiu dziedzictwa naukowego, wsparciu badań naukowych i zajęć dydaktycznych poprzez zapewnienie zasobów oraz dostęp do nowoczesnych technologii. Mieści się ona od 1962 roku w drugim budynku bibliotecznym, w którym znajdują się pracownie biblioteczne, działy administracyjne, katalogi i czytelnie. Księgozbiór zgromadzony w tym gmachu liczy ponad milion woluminów.

Zdj. 9. Biblioteka Główna wybudowana w stylu klasycystycznym, a surową, palisadową elewację ozdabiają dwie grupy rzeźb alegorycznych wykonanych przez António Duarte. Źródło: http://www.uc.pt/ruas/galeria/Objetiva_07.jpg.

Zdj. 10. Wewnątrz w czytelni wykonano (Jorge Barradas, 1955 r.) polichromię z majoliki przedstawiającą alegorie ściśle związaną z Uniwersytetem oraz bohaterami Coimbrы. Fot. R. Ciesielska-Kruczek.

Z kilkunastu bibliotek wydziałowych poniżej przedstawione zostaną trzy:

Biblioteka Wydziału Psychologii i Nauk o Wychowaniu Uniwersytetu w Coimbrы mieszcząca się w skrzydle pięknego, zabytkowego budynku klasztoru Colégio de Santo Agostinho, specjalizuje się w gromadzeniu zbiorów z zakresu psychologii, pracy socjalnej i nauk pokrewnych. Wspiera badania naukowe oraz nauczanie poprzez zapewnienie aktualnych zasobów bibliograficznych i informacyjnych. W bibliotece zostały utworzone: mediateka oraz testoteka. Mediateka oferuje kolekcję dokumentów audiowizualnych i cyfrowych, takich jak kasety wideo, kasety audio, VHS, CD-ROM, DVD. Jej zadaniem jest rozpowszechnianie informacji technicznych, wsparcie edukacyjne i naukowe, umożliwienie prowadzenia badań. Testoteka natomiast wspiera działania edukacyjne oraz badawcze poprzez zapewnienie dostępu do przyrządów pomiarowych oraz instrumentów oceny psychologicznej (testów, programów).

Zdj. 11. Biblioteka Wydziału Psychologii i Nauk o Wychowaniu mieści się w zabytkowym klasztorze (na zdjęciu wejście do biblioteki, dziedziniec wyłożony osiemnastowiecznymi kafelkami azulejo). Fot. R. Ciesielska-Kruczek.

Zdj. 12. Wnętrze Biblioteki Wydziału Psychologii i Nauk o Wychowaniu.
Fot. R. Ciesielska-Kruczek.

Biblioteka Wydziału Inżynierii i Technologii mieści się na terenie kampusu na obrzeżach miasta. Użytkownicy w dwóch czytelnich (o łącznej liczbie 186 miejsc) mają dostęp do fachowej literatury oraz aktualnych źródeł informacji, tj. czasopisma elektroniczne, katalogi, bazy danych, repozytoria naukowe i akademickie. Poprzez zapewnienie zasobów bibliograficznych i informacyjnych biblioteka wspierania badania naukowe i proces nauczania.

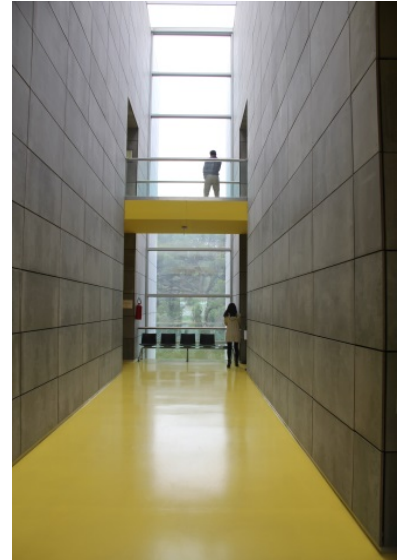
Zdj. 13. Biblioteka Wydziału Inżynierii i Technologii.
Fot. R. Ciesielska-Kruczek.

Biblioteka Medyczna (BCSUC) Uniwersytetu w Coimbrze

Misją BCSUC jest zapewnienie dostępu do publikacji z zakresu medycyny i farmacji. Duży, dwupoziomowy budynek w nowoczesnym kompleksie kampusu oferuje na swojej przestrzeni czytelnię, pokoje do pracy indywidualnej oraz grupowej, przestrzeń do prowadzenia badań, a także pracownię audiowizualną. Dzięki współpracy z innymi bibliotekami medycznymi przyczynia się do zaspokojenia potrzeb informacyjnych krajowego środowiska naukowego. Biblioteka prowadzi szkolenia z zakresu znajomości specjalistycznych baz danych i innych źródeł informacji w obszarze nauk medycznych oraz oferuje pomoc użytkownikom w wyszukiwaniu informacji.

Zdj. 14. Biblioteka Medyczna (BCSUC) Uniwersytetu Coimbra. Fot. R. Ciesielska-Kruczek.

Zdj. 15. Utrzymane w żółto-szarej kolorystyce wnętrze Biblioteki Medycznej. Fot. R. Ciesielska-Kruczek.

Usługi biblioteczne

Usługi biblioteczne adresowane do społeczności akademickiej mają różnorodny charakter i obejmują informację naukową, wypożyczenia międzybiblioteczne, tworzenie katalogów, baz danych, biblioteki cyfrowej oraz repozytorium. Poniżej wymieniono kilka obszarów działalności biblioteki:

- SIBUC - zintegrowany katalog bibliotek Uniwersytetu w Coimbrze zapewnia informację o zbiorach rozproszonych w kilkunastu lokalizacjach,
- ALMA MATER - biblioteka cyfrowa składa się z kolekcji dzieł opublikowanych przed rokiem 1940. Obecnie dzięki bibliotece cyfrowej udostępniono w globalnej sieci internetowej prawie 4000 pozycji (rękopisy, stare książki, listy, fotografie, rysunki, itp.,
- ESTUDO GERAL - repozytorium publikacji naukowych, którego celem jest promowanie treści naukowych autorów powiązanych z Uniwersytetem. Repozytorium udostępniając zasoby w globalnej sieci komputerowej, uczestniczy w światowej inicjatywie otwartego dostępu do literatury naukowej (OA),

- BAES - jest cyfrową biblioteką dla użytkowników o specjalnych potrzebach, tworzoną w ramach projektu partnerstwa między uniwersytetami w Porto, Aveiro, Minho, Coimbrze, Évorze oraz Lizbonie. BAES oferuje obecnie ponad 3000 tytułów w alfabecie Braille'a w dziedzinie nauk społecznych i humanistycznych.

W trakcie pięciodniowego stażu w Bibliotece Uniwersyteckiej w Coimbrze najbardziej zachwyciło autorkę umiejętne połączenie nowoczesności ze spuścizną historyczną. Zabytkowe zbiory w słynnym architektonicznie budynku Biblioteki Joanina są jej wizytówką, którą współcześnie uzupełniają usługi bibliograficzne i informacyjne pozostałych placówek bibliotecznych Uniwersytetu.

Przypisy:

- [1] *University of Coimbra – Alta and Sofia*. In *UNESCO World Heritage List* [online], 2015 [dostęp: 2015-04-12]. Dostępny w World Wide Web: <http://whc.unesco.org/en/list/1387>.
- [2] *University of Coimbra* [online], 2015 [dostęp: 2015-04-12]. Dostępny w World Wide Web: http://en.wikipedia.org/wiki/University_of_Coimbra.
- [3] *Universidade de Coimbra* [online], 2015 [dostęp: 2015-04-12]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.uc.pt/en>.
- [4] Stam D. H. (ed.), *International dictionary of library histories*. Vol. 2, Chicago, 2001, s. 825.
- [5] *History and memory*. In *General Library of University of Coimbra* [online], 2015 [dostęp: 2015-04-12]. Dostępny w World Wide Web: http://www.uc.pt/en/bguc/500anos/Historia_Memoria.
- [6] Fiolhais C.. *Conserving ancient knowledge for the modern world* [online], 2010 [dostęp: 2015-04-12]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.portlandpress.com/pp/books/online/wg85/085/0135/0850135.pdf>.
- [7] Ciesielska-Kruczek R., *Najpiękniejsze biblioteki Portugalii*, „Poradnik Bibliotekarza”, 2015, nr 6, s. 16-20.

Informacja o autorze:

mgr Renata Ciesielska-Kruczek - kustosz dyplomowany, pracownik Biblioteki Instytutu Neofilologii - Sekcja Angielska. Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie, e-mail: renata.ciesielska-kruczek@libpost.up.krakow.pl, tel. 12 662 69 57.